

ГОСПОДАРСЬКА ОЦІНКА ПАГОФЛОРИ СЕЛА ВЕЛИКА ВІСКА МАЛОВІСКІВСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проблема раціонального використання рослинних ресурсів є однією з найактуальніших і в антропогенному середовищі. Для вирішення цієї проблеми необхідне всебічне дослідження флори, виявлення корисних рослин, оцінка можливостей їх використання або введення в культуру.

У зв'язку із впливом людини на навколишнє середовище можливості використання рослин зменшуються. Це пов'язане із накопиченням рослинами токсичних речовин, підвищення кількості бур'янів, збідненням генофонду корисних рослин. Види, які входять до складу пагофлори, відіграють насамперед велику ценотичну роль, як в природних, так і в антропогенних місцезростаннях. Особливо це стосується синантропних рослин, які в першу чергу заповнюють порушені екологічні ніші, супроводжують шляхи сполучення, сприяють укріпленню порушених ґрунтів. Серед синантропних рослин є також велика кількість бур'янів, але при цьому вони також можуть мати корисні властивості [1-4].

Вивченню флор сільських поселень (пагофлори) приділяється недостатньо уваги, хоча вони займають особливе місце між природною флорою та урбанофлорами. Сільські поселення значно відрізняються від міських своїм специфічним господарським комплексом: меншою кількістю шляхів сполучення, менш щільною забудовою переважно приватними садибами з частиною землі, відведеної під сади та городи, утриманням худоби, що часто є причиною пасовищної дигресії в околицях цих поселень тощо [2, 3, 10].

Нами обстежено територію села Велика Віска, площа якого складає 81,9 км². Зібрано гербарій флори населеного пункту, проведено камеральну обробку та аналіз даних за допомогою загальноприйнятих методик [1, 5]. Назви рослин наведені за [7, 9].

Досліджена територія входить до складу Добровеличківсько-Олександрівського геоботанічного округу [6]. Флора дослідженого населеного пункту сформована на основі природних флорокомплексів степів та гранітних відслонень, заболочених лук та заплав річки Велика Вісь, а також трансформована господарською діяльністю мешканців. На основі власних досліджень впродовж 2013-2015 рр. та літературних даних [1-6, 8] ми виявили, що генофонд корисних рослин дослідженої пагофлори представлений різними групами (таблиця 1). Це рослини декоративного (169 видів, 47,1%); лікарські та вітамінні (119 видів, 33,1% та 23 види, 6,4%); медоноси (62 видів, 17,3%); рослини, придатні до різних варіантів технічного використання (52 види, 14,5%); кормові (88 видів, 2,2%); рослини харчового використання (74 види, 20,6%); рослини, що мають отруйні властивості (21 вид, 5,8%); бур'яни (88 видів, 24,5%); ефіроолійні рослини (36 видів, 10,1%); фарбувальні рослини (12 видів, 3,3%); жирололійні рослини (18 видів, 5,0%); рослини, які використовують в якості деревини (21 вид, 5,8%); рослини, які використовують для виготовлення волокон (2 види, 1,1%); рослини, з яких отримують дубильні речовини (4 види, 0,6%)

Таблиця 1 - Практичне значення рослин пагофлори села Велика Віска

№п/п	Практичне значення	Кількість видів	Відсоток від загальної кількості
1	Декоративне	169	47,1
2	Технічне	52	14,5
3	Кормове	88	2,2
4	Лікарське	119	33,1
5	Харчове	74	20,6
6	Бур'ян	88	24,5
7	Медонос	62	17,3
8	Отруйні	21	5,8
9	Вітамінне	23	6,4
10	Ефіроолійні	36	10,0
11	Фарбувальні	12	3,3
12	Жироолійне	18	5,0
13	Деревина	21	5,8
14	Волокна	2	1,1
15	Дубильні	4	0,6

Через вплив на рослини в антропогенному середовищі найрізноманітніших факторів, можливість їх використання без додаткових досліджень обмежена [1-3].

Першу групу декоративних рослин ми виділили не тільки за чисельністю, але й за значенням в антропогенному середовищі. Саме ці рослини сприяють його оптимізації, роблять придатним для життя людини. Декоративні види природної флори є величезним резервом для культивування.

Лікарські та вітамінні рослини, що зростають в межах населеного пункту, можуть бути використані дуже обмежено, і за умов додаткових досліджень. Проте інформація про їх властивості може бути корисною для попередження знищення тих з них, які є ще й бур'янами, наприклад, *Melilotus officinalis* L.

Значна кількість медоносних рослин виконує свою ценотичну роль практично незалежно від втручання людини. Дуже поширені в місті *Robinia pseudoacacia*, *Calendula officinalis*, види родів *Melilotus*, *Trifolium*, *Vicia* та інші.

Серед рослин технічного значення також безліч бур'янів, але перспективи їх використання треба оцінювати з точки зору їх запасів.

Кормові рослини мають досить велике значення для населення, велика частина якого має сільськогосподарських тварин.

До рослин харчового використання ми віднесли, крім спонтанно зростаючих, овочеві, плодові та ягідні культури, що поширені в садибах приватного сектору. Такі як: *Allium cepa* L., *Narcissus poeticus* L., *Dahlia * cultorum* L., *Cosmos bipinnatus* Cav., *Zinnia elegans* Jacq., *Melosativus Sagerex*. Roem., *Cucumis sativus* L. Та інші.

Певна частина рослин має алергенні властивості. Ця група має особливе значення для частини населення. Окремо ми її не виділяли, але найпоширеніші з них – *Ambrosia artemisiifolia* L., види роду *Chenopodium*, *Plantago* та *Urtica*, *Festuca valesiaca* L., *Taraxacum officinalis* L., та дерева *Aser platanoides* L., *Betula pendula* L., *Aesculus hippocastanum* L., види родів *Tilia* та *Populus*.

Переважає більшість видів пагофлори може бути віднесена одночасно до декількох за значенням груп.

Бур'яни в окрему групу виділити можна лише умовно, тому що переважна більшість з них також має ті чи інші корисні властивості. Тому регулювання кількості видів, в тому числі і адвентивних, та їх поширення, обов'язково повинно базуватися на всебічному вивченні їх властивостей. В цьому питанні велике значення має охорона ділянок природної флори, які є своєрідними бар'єрами для поширення бур'янів та осередками збереження цінних місцевих видів.

Таким чином, всі види судинних рослин, що входять до складу пагофлори села Велика Виска, складають генофонд корисних рослин України взагалі та Кіровоградської області зокрема, потребують подальшого детального вивчення з метою раціонального використання людиною.

Список використаних джерел

1. Аркушина Г.Ф. Структурні особливості урбанofлори Кіровограда // Матеріали XII з'їзду Українського ботанічного товариства. – Одеса, 2006. – С. 18.
2. Аркушина Г.Ф., Жердій А.О. Огляд флори сіл Велика Виска та Миколаївка Маловісківського району Кіровоградської області // Відкритий з'їзд фітобіологів Причорномор'я (Херсон, 25 квітня 2013 року). Збірка тез доповідей). – Херсон: ХДУ, 2013. – С.38.
3. Бондаренко О.Ю., Попова О.М. Оцінка впливу антропогенного чинника на флору сільського населеного пункту // Біорізноманіття природних і техногенних біотопів України. Матеріали Всеукраїнської конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (19-22 листопада 2001 р.) – Ч.1. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С. 120-124.
4. Губарь Л.М. Урбанofлора Нетішина: систематична, біоморфологічна та екологічна структура // Укр. ботан. журн., 2005. – Т. 62, № 4. – С. 565-57.
5. Крицька Л.І. Аналіз флори степів та вапнякових відслонень Правобережного Злакового степу // Укр. ботан. журн. – 1985. – Т. 42, № 2. – С. 1-5.
6. Мирза-Сіденко В.М. Флора і рослинність Південного Правобережного Лісостепу на межиріччі Дніпра-Синюхи. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.К. Винниченка, 2006. – 132 с.
7. Определитель высших растений Украины. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
8. Протопопова В.В. Синантропная флора Украины и пути ее развития. – К.: Наук. думка, 1991. – 204 с.
9. Mosyakin S., Fedoronchuk M. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. – Kiev: 1999. – 346 p.